

Tautas vēlēts prezidents — šķeltnieks

Aksels Rēcs, politologs

Sociālais stāvoklis valstī ir smags. Politikā — valdība un Saeima it kā nerūpējas par tautas ikdienu, neņem vērā tās bažas. Tādas domas Latvijā var dzirdēt bieži. Vai tad tas nebūtu īstais iemesls beigt strīdus starp partijām un realizēt Satversmes maiņu tautas ievēlēta prezidenta labā, lai kāds tā saucamais godīgais cilvēks ar stipru roku ievestu kārtību un taisnību valstī. Uz šīs klaviatūras spēlē dažas poliskās partijas, atbalstot tautā izplatīto uzskatu, galvenokārt sociāldemokrāti ar juristu [Juri Bojāru](#) priekšgalā, kurš pats kā profesionāls jurists pat ir uzrakstījis jauno konstitūciju. Lai gan [LSDSP](#) 8.Saeimas vēlēšanās zaudēja, tātad šķiet, ka šis jautājums vēlētajiem nebija svarīgs, tomēr iedzīvotāji ir pozitīvi noskaņoti tieši jautājumā par tautas ievēlētu prezidentu.

Tad kāpēc šīs idejas īstenošana ir tik sarežģīta, pat vēl vairāk — arī kritiska? Jebkura atbilde pirmajā brīdī noteikti izklausās birokrātiska, kaut kas teorētisks. Taču tikai tā vajag diskutēt par Bojāra un citu politiķu ierosinājumu. Brīvā valstī tomēr ir jēga un pat nepieciešamība noteikti padomāt par plusiem un mīnusiem.

Demokrātiskās valstis pasaulē dalās parlamentārajās un prezidentālajās demokrātijās. Ir vairākas valstis, kurās prezidentam pieder vislielākā vara vai vismaz diezgan liela, salīdzinot ar parlamentu un valdību. ASV, piemēram, valsts prezidents ir arī valdības galva, pēc savas gribas viņš sasauca Ministru kabinetu un nav atbildīgs parlamentam. Tā saucamais checks and balances (ierobežojumi un atsvari) garantē līdzsvaru cīņā par politiskām idejām starp parlamenta divām palātām un prezidentu. Šī sistēma ir kopēta valstīs Dienvidamerikā. Francijā ir valdība, kur ministru prezidentu izvirza parlamenta vairākums, bet valsts prezidentam daudzās jomās ir noteicošā loma. Līdzīgi ir Polijā un kaimiņvalstī Lietuvā. Pat Latvijā ar tiesībām nosaukt ministru prezidentu valsts prezidentam ir nedaudz svarīgāka lomā politiskajā dzīvē nekā, piemēram, Vācijā.

Kāpēc franču vai lietuviešu piemērs Latvijā neder? Atbilde ir ļoti vienkārša. Lai gan katrs vēlētais pats zina, kāda politika viņam patiktu un kurš varētu būt tas īstais vadonis viņa gribas īstenošanai, viedokļi tautā kopumā ļoti atšķiras, citādi Saeimā tagadējo daudzo partiju vietā būtu mazāk frakciju. Pagaidām nevienam no politiskajiem spēkiem nav pat ceturta daļa tās pašas tautas atbalsta. Tieši otrādi, tauta pati ir ievēlējusi tādu daudzkrāsainu partiju spektru. No tām veidojot koalīciju, lai iegūtu aptuveni 50% balsu un ietekmi pozīcijā, Latvijā nekad nav pieticis ar mazāk par trim partijām. Kas notiktu, ja tikai viens cilvēks tiktu ievēlēts un tikai no viņa gribas būtu atkarīgs viss Ministru kabinets? Vienam būtu vēl daudz grūtāk apvienot sevī tādu interešu un viedokļu dažādību, kāda parlamentārā valdībā ar vairākām partijām ir reprezentēta. Ļoti iespējams, ka neapmierinātība tautas vidū varētu vēl pieaugt.

Pieņemsim gadījumu, ka prezidents būtu tieši ievēlēts, bet bez tādas noteicošas lomas. Kāpēc tad tiešo vēlēšanu ideja nav īsti laba? Tieši ievēlētam prezidentam būtu lielāka leģitimitāte nekā ministru prezidentam, kurš stājas amatā tikai pēc partiju vienošanās. Ja nu jāpieņem nepopulāri lēmumi — un kurā valstī tas dažreiz nav jādara, tad ministru prezidentam būtu jāaizstāv sava rīcība, kamēr prezidents, kuram īsti nav teikšanas, bet nav arī tādas atbildības un līdz ar to vieglāk runāt (ja ne lamāties), varētu it kā tautas interesēs iebilst pret valdības rīcību. Tāds scenārijs var mierīgi un ātri novest līdz konstitucionālajai krīzei.

Lai kā katram indivīdam patiktu ar prezidenta institūciju palīdzību īstenot tieši savām vēlmēm atbilstošu politiku, daudzslāņainā sabiedrībā tāds prezidents drīzāk šķeltu, nevis vienotu tautu. Tāpēc atbalstīt tādu Satversmi nevajag, it īpaši sabiedrībā, kura nav vienota vai homogēna, bet daudzveidīga, valstī, kur vēl jāatrisina problēma par ārvalstnieku integrāciju.

Aksels Rēcs (Axel Reetz), politologs

Publicēšanas datums: Sestdiena, 2003. gada 11. janvāris.

Rubrika: (2. lpp.)